

УДК 332.145

Шворак Анатолій,
доктор економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра аналітичної економіки та природокористування,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0003-2077-5308,
e-mail: ams95@ukr.net

Кулинич Мирослава,
кандидат економічних наук, доцент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра обліку і оподаткування,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0001-9024-2924,
e-mail: kulmiros@gmail.com

Філюк Дмитро,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
аспірант кафедри міжнародних економічних
відносин та управління проектами,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0002-2678-3424,
e-mail: 0666763009@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-02-20-31>

СТАЛИЙ ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті висвітлено проблеми та здійснена оцінка тенденцій сучасного етапу сталого інклюзивного розвитку територіальних громад Волинської області в умовах трансформації вугільної галузі. Встановлено, що дія нових соціально-економічних та геополітичних факторів спричинила появу цілої низки проблем розвитку галузі, серед яких необхідно зазначити: скорочення вугільно – промислового комплексу, недостатній розвиток інфраструктури сільської місцевості, поліпшення соціального добробуту, збільшення надходжень до бюджетів громад. Запропоновано одним із стратегічних напрямів досягнення цілей сталого розвитку територій використати впровадження довгострокової комплексної стратегії розвитку Волинської області яка міститиме організаційно-економічні та фінансові засади забезпечення добробуту територіальних громад, вдосконалення бюджетних механізмів, стимулювання жителів територіальної громади до власного забезпечення добробуту та інтенсифікацію місцевого економічного розвитку шляхом активізації економічного потенціалу.

Ключові слова: вугільна галузь, шахти, територіальні громади, трансформація вугільних регіонів, податкоспроможність, сільські території.

Shvorak Anatoliy,
Doctor of Economics, Professor,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Department of Analytical Economics and Nature Management,
Lutsk

Myroslava Kulynych,
Candidate of Economic Sciences, Docent,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Accounting and Taxer Department,
Lutsk

Filiuk Dmytro,
PhD student,
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Department international economic
relations and project management

SUSTAINABLE INCLUSIVE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES OF VOLYN REGION IN THE CONDITIONS OF TRANSFORMATION COAL INDUSTRY

Annotation: Peculiarities of formation and implementation of economic policy in the field of coal industry of territorial communities of Volyn region are considered, in particular in the part of strategic plans - programs of social and economic development, which are focused on intensification of business activity.

The main factor in the development of economic potential of territorial communities of Volyn region is natural resource potential and its economic effect in terms of increasing production and increasing profits of various organizational and legal forms of ownership of the social effect in terms of creating new jobs, providing employment, leads to poverty population.

The analysis of the coal - industrial complex in the Volyn region and the dependence between the indicators of socio - economic development of territorial communities is carried out. Budgetary mechanisms for ensuring the State Target Program for Fair Transformation of Coal Regions are considered. Consider the prospects of including certain communities in the list of territories defined in paragraph 68 of subsection 10 of section XX "Transitional Provisions" of the Tax Code of Ukraine on the exemption of newly formed entities from the processing industry from paying certain taxes.

The analysis shows that effective development requires the implementation of strategic management as a prerequisite for improving the efficiency of the coal industry and ensuring the economic growth of various structures in market conditions. Achievements, problems and tasks for further effective development of the coal industry in Volyn region are revealed. It is proposed to use one of the strategic directions of achieving the goals of sustainable development to implement a long-term comprehensive development strategy that will contain organizational, economic and financial principles of ensuring the welfare of local communities, improving budgetary mechanisms; stimulating the inhabitants of the territorial community to ensure their own well-being and intensification of local economic development by activating the economic potential.

Key words: coal industry, mines, territorial communities, transformation of coal regions, tax capacity, rural areas.

Постановка проблеми та її значення. Стійкий або сталий розвиток є загальною концепцією, що передбачає необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Однією з найважливіших цілей сталого розвитку є забезпечення всезагального доступу до надійного і сталого енергопостачання та сучасних екологічних джерел енергії [4]. Таким чином, для досягнення сталості в енергетичній сфері необхідним є забезпечення інноваційного розвитку вугільних регіонів та активне впровадження інновацій.

Вугільна галузь в Україні є невід'ємною та важливою складовою паливно – енергетичного комплексу країни, а також вагомим чинником функціонування і розвитку всієї економіки, оскільки вугілля – єдина енергетична сировина, запасів якої потенційно достатньо для повного забезпечення власних потреб нашої держави.

Водночас вугільна галузь належить до найбільш проблемних сфер економіки країни. Державні підприємства вугільної галузі переважно є збитковими і невпинно скорочують обсяги видобутку вугілля, який на сьогодні становить близько 13 відсотків загального обсягу видобутку вугілля.

Разом з тим, забезпечення соціально – економічної безпеки депресивного регіону як складової системи національної безпеки стає надзвичайно важливою в умовах нерівномірного економічного, соціального, екологічного розвитку, відсутністю природних ресурсів та незадовільними кліматичними умовами, інвестиційно-інноваційним кліматом, якістю людського потенціалу, високим рівнем безробіття, низьким рівнем конкурентоспроможності та забезпечення фінансовими ресурсами.

Нерівномірність регіонального розвитку і рівня життя населення створює передумови для соціальної напруги в регіоні, стримує динаміку соціально – економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність. З метою визначення ознак депресивного стану та типів депресивних регіонів, що впливають на забезпечення соціально-економічної безпеки доцільно

Україна належить до дванадцяти країн світу з найбільшими обсягами видобутку вугілля. Від стабільної роботи вугільної галузі залежить робота суміжних галузей, зокрема електроенергетики та металургії, а також забезпечення паливом та енергією комунально – побутового сектору країни. Окрім цього, у вугільній промисловості зайнята значна частина населення, матеріальне й соціальне благополуччя якого безпосередньо пов'язано з її функціонуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закордонні та вітчизняні вчені у своїх наукових працях досить багато уваги приділили теоретичним аспектам та методологічним основам процесу територіальної трансформації, зокрема С. Джонс і К. Ті, Д. Мерфі, Т. Меррілл і Л. Кітсон, Т. Заславська, Л. Євстигнеєва, О. Макашева та ін. Водночас широке коло досліджень полягає в аналізі світового досвіду подолання соціально-економічних наслідків, викликаних реструктуризацією вугільної промисловості. Необхідно ж з'ясувати можливості використання цього досвіду в умовах трансформації вугільної галузі України.

Мета і завдання статті. Дане дослідження дозволяє визначити основні завдання інклюзивного розвитку як сучасної платформи формування моделі сталого зростання вугільно – промислового комплексу у Волинській області та проаналізувати залежності між показниками соціально – економічного розвитку територіальних громад. Встановити пріоритети зміни бізнес – моделі вугільно – промислового комплексу у забезпеченні інклюзивного зростання територій. Обґрунтувати першочергові заходи бюджетної політики в контексті забезпечення сталого інклюзивного розвитку таких територій.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Соціальні наслідки реструктуризації вугільної галузі значно відрізняються від соціальних наслідків, викликаних реформуванням інших галузей економіки. Це пов'язано з тим, що вугільна промисловість на відміну від інших галузей економіки має регіональний характер діяльності. [6]

На відміну від інших підприємств, розташування вугільних шахт чітко регламентовано, тобто шахти розташовані в межах вугільного басейну і мають велику концентрацію виробництва в окремих районах. У зв'язку з цим соціальний благоустрій, рівень життя населення міст та регіонів, у яких сконцентровані підприємства вугільної галузі, залежать від того, на скільки рентабельною буде така діяльність. Але з цієї закономірності існує виключення: у випадку, коли збиткові вугільні шахти дотуються державою.

Ці кроки державна влада здійснює для зменшення соціальної напруженості в регіонах, де функціонують збиткові шахти. Державні дотації в таких випадках є вимушеним заходом, кошти, які держава виділяє для покриття різниці між собівартістю вугілля та виручкою від реалізації, могли бути використані для технічного переоснащення шахти або поліпшення умов праці.

Не менш важливим чинником є припинення електрогенерації на основі вугілля з метою декарбонізації своїх електроенергетичних систем. На сьогодні 20 із 27 країн — членів ЄС оголосили про відмову від використання вугілля як джерела електроенергії або вже не використовують його. Окрім того, країни, які раніше були вуглезалежними, зокрема Канада, Чилі та Сполучене Королівство, вжили конкретних заходів із закриття своїх вугільних підприємств. [8]

Такі кроки обумовлені не лише проблемою зміни клімату. Поступова відмова від використання вугілля дає змогу зменшити забруднення повітря NO₂, SO₂ та твердими частками, що негативно впливають на здоров'я людей. Окрім того, економічні витрати, пов'язані з поточним видобутком вугілля, у багатьох випадках виявилися вищими порівняно з витратами на будівництво нових потужностей виробництва електроенергії з відновлюваних джерел. Загалом рішення про поступову відмову від використання вугілля в електроенергетиці є частиною трансформації всієї енергетичної системи, яка зараз триває в у низці країн.

На сьогодні Україна приймає активну участь у міжнародному співробітництві щодо послаблення негативного впливу на довкілля, зокрема й від функціонування вугільної галузі. Відповідні зобов'язання передбачені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII; Паризькою угодою, ратифікованою Законом України від 14 липня 2016 року № 1469-VIII, та іншими міжнародними договірними документами [3]. Разом з тим, Україна є учасником ініціативи Європейської комісії «Європейський зелений курс» (Green Deal) [6].

Незважаючи на природні запаси вугілля, вуглевидобувна промисловість України перебуває у напруженому стані. До основних проблем галузі належать: велике навантаження на державний бюджет через субсидії; значна залежність зайнятості населення вугільних регіонів від роботи шахт; висока собівартість вугілля, що перевищує ціну імпортного, світова відмова від викопного палива тощо. У зв'язку з цим, розроблено Концепцію трансформації вугільних регіонів України [6]: на виконання протокольного рішення за результатами Всеукраїнського зібрання працівників вугільної промисловості України від 25 лютого 2020 р. за участю Президента України; на виконання пункту 8.1 Програми діяльності КМУ, затвердженої постановою КМУ від 12 червня 2020 р. № 471; на виконання пункту 279 плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затвердженого розпорядженням КМУ від 09 вересня 2020 р. № 1133-р; на виконання протокольного рішення за результатами засідання Координаційного центру з питань трансформації вугільних регіонів України від 08 жовтня 2020 р.; з урахуванням завдань, передбачених Стратегічною ціллю І. «Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах» Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою КМУ 05 серпня 2020 р. № 695; у зв'язку з початком комплексного реформування вугільної галузі з урахуванням світових трендів щодо декарбонізації; з урахуванням потреб жінок та чоловіків під час формування та реалізації державної політики у сфері трансформації вугільних регіонів.

Таблиця 1

Соціальні та економічні наслідки реструктуризації вугільної промисловості

Методи реструктуризації	Наслідки	
	Соціальні	Економічні
Закриття шахт	Безробіття. Міграція населення в інші регіони. Загроза існуванню міст, у яких вугільні шахти є бюджетоутворюючими підприємствами	Зменшення витрат на фінансування галузі. Зменшення кількості видобутого вугілля в цілому по галузі. Збільшення витрат на соціальний захист колишнім шахтарям. Витрати на закриття шахт.
Приватизація шахт	Залежно від дій приватного підприємця може змінюватися кількість робітників на підприємстві	Держава не може використовувати на власний розсуд видобуте вугілля. Зменшення витрат на фінансування галузі.
Концентрація виробництва на більш перспективних шахтах	Можливе збільшення кількості населення в окремих регіонах	Збільшення видобутку в окремих регіонах. Зменшення собівартості видобутку
Консервація шахти	Часткове безробіття Зменшення кількості видобутого вугілля в цілому в галузі.	Часткове зменшення витрат на утримання підприємства

Джерело: Розроблено авторами

Виходячи з цих усіх обставин виникає потреба в реструктуризації вугільної галузі, яка в першу чергу спрямована на створення прибуткової, рентабельної галузі в умовах країни. Але не у всіх країнах світу мета реструктуризації полягає у створенні прибуткової державної вугільної промисловості. Одні країни обрали шлях поступового згортання вугільної галузі, зважаючи за доцільне закуповувати вугілля в інших країнах, інші роздержавлення, тобто приватизацію вугільної галузі. У більшості країн світу реструктуризації вугільної галузі передують комплексний аналіз соціальних та економічних наслідків, які можуть виникнути при втіленні у життя програми реформ. Також розробляються шляхи їх подолання у довго або короткостроковій перспективі.

За даними звіту дослідження «Економічні наслідки поступової відмови від використання вугілля в Україні до 2030 року» – поступова відмова від використання вугілля не лише технічно здійсненна, а й створює економічні можливості та нові робочі місця, одночасно зменшуючи потребу в субсидіях на підтримку вугільної галузі. Разом з тим, результати цього дослідження вказують, що внаслідок поступової відмови від використання вугілля скорочення працівників буде становити близько 55 000 робочих місць у гірничодобувній та електроенергетичній галузях. [9]

Оскільки пріоритетним завданням економічної безпеки України – є досягнення енергетичної незалежності. З огляду на історичні традиції і наявну в Україні структуру розробки родовищ енергоносіїв одним зі шляхів вирішення цього стратегічного завдання є нова модель розвитку вуглевидобувної галузі. [14]

За даними Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України, загальні ресурси вугілля в Україні із заляганням до глибини 1500 м за різними оцінками становлять від 100 до 117,5 млрд т, близько половини з яких є підтвердженими (45–56 млрд т). В основному це кам'яне вугілля та антрацити різних видів – 92–94 % (з якого близько 2/3 – енергетичне, а близько 1/3 – коксівне), буре вугілля – 6–8 %. [3]

Рис. 1. Соціальна складова процесу закриття шахт

Джерело: Розроблено авторами [4,6]

Запаси кам'яного вугілля сконцентровані на території шести областей: Луганської (34,74% загального обсягу балансових запасів), Донецької (32,32%), Дніпропетровської (25,41%), Харківської (4,82%), Львівської (2,54%), Волинської (0,16%) [3]

Проте події останніх років суттєво ускладнили як розробку перспективних планів розвитку, так і поточну ситуацію у вуглевидобуванні. Справа у тім, що лівова частка згаданих ресурсів вугілля, а саме 92,4 % знаходиться в Донецькому вугільному басейні.

На території Львівсько – Волинського басейну зосереджено значно менші обсяги запасів вугілля – 1 112,53 млн т або 2,7% загального обсягу балансових запасів. Станом на 01.01.2021 у Львівсько – Волинському басейні розроблялися і були підготовлені до освоєння 803,0 млн т балансових запасів вугілля.

Стале функціонування підприємств вугільно – промислового комплексу у Волинській області вкрай важливе для окремих територіальних громад, до бюджетів яких тільки податку на доходи фізичних осіб надходить близько 16 млн гривень.

На базі Нововолинського родовища Львівсько – Волинського кам'яновугільного басейну функціонують підприємства у наступних громадах:

– Нововолинській міській територіальній громаді: Державне підприємство (далі – ДП) «Волиньвугілля», ДП «Нововолинський ремонтно-механічний завод», ДП «Шахта № 5 «Нововолинська» та ДП «Шахта № 1 «Нововолинська»;

– Литовезькій сільській територіальній громаді ДП «Шахта № 9 «Нововолинська»;

– Поромівській сільській територіальній громаді ДП «Передпускова дирекція шахти № 10 «Нововолинська» та ДП по видобутку бурого вугілля «Бурвугілля».

В діяльності підприємств відбуваються негативні тенденції, так у 2021 році сплата податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів від підприємств зменшилась на 17,1 відсотків, або на 3,3 млн гривень. Також слід зазначити про наявність податкового боргу, що становить – 46,6 млн гривень.

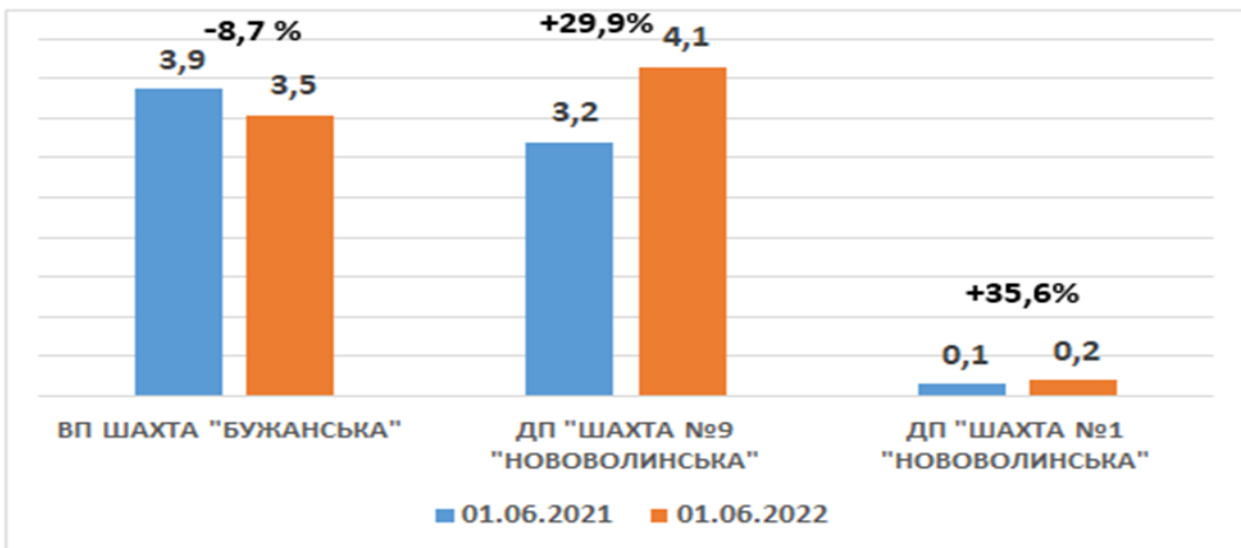
Згідно аналізу сплати податків з заробітної плати, можна стверджувати, що лише ДП «Шахта № 9 «Нововолинська» збільшила у січні – травні цього року обсяги видобування.

Проте дане державне підприємство «Шахта №9 «Нововолинська», згідно з планом Міністерства енергетики України повністю припинить свою діяльність з січня 2023 року. Роботи з припинення діяльності шахти здійснюються відповідно до графіку її закриття.

Шахта є одним із основних платників податку на доходи фізичних осіб до місцевого бюджету Литовезької територіальної громади, питома вага яких становить понад 50 відсотків від загальних надходжень власних доходів.

Діаграма 1

Аналіз сплати податку на доходи фізичних осіб підприємств вугільно – промислового комплексу до місцевих бюджетів станом на 01.06.2022 та в порівнянні з минулим роком

Джерело: [16]

Також показники діяльності ДП «Волиньвугілля» щороку лише погіршуються. Зокрема, порівняно з 2016 роком фактичний видобуток вугілля у 2018 році зменшився майже вдвічі (з 185,5 тис. т до 98,8 тис. т), обсяг товарної вугільної продукції – на третину (з 111,5 тис. т до 70,8 тис. т), середньооблікова чисельність працівників скоротилась майже на чверть (з 1900 до 1518 працівників). Через брак обігових коштів зношеність шахтного обладнання підприємства сягає майже 80 відсотків. [2]

Разом з тим, шахти «Бужанська» та № 9 «Нововолинська», що видобувають енергетичне вугілля, мають виробничу потужність – 380 тис. т вугілля в рік. Промислові запаси вугілля становлять 5,8 млн т, що має забезпечити роботою підприємство на 15 років.

Видобуток рядового вугілля на шахтах Волинської області у 2021 році становить 24 4 тис. тонн при плані на рік 108,1 тис. тонн, фактичне виконання плану становить 22,6 відсотка, недоотримано – 83,6 тис. тонн. До прикладу виконання плану по видобутку у Львівській області становить – 95,7 відсотка. [2]

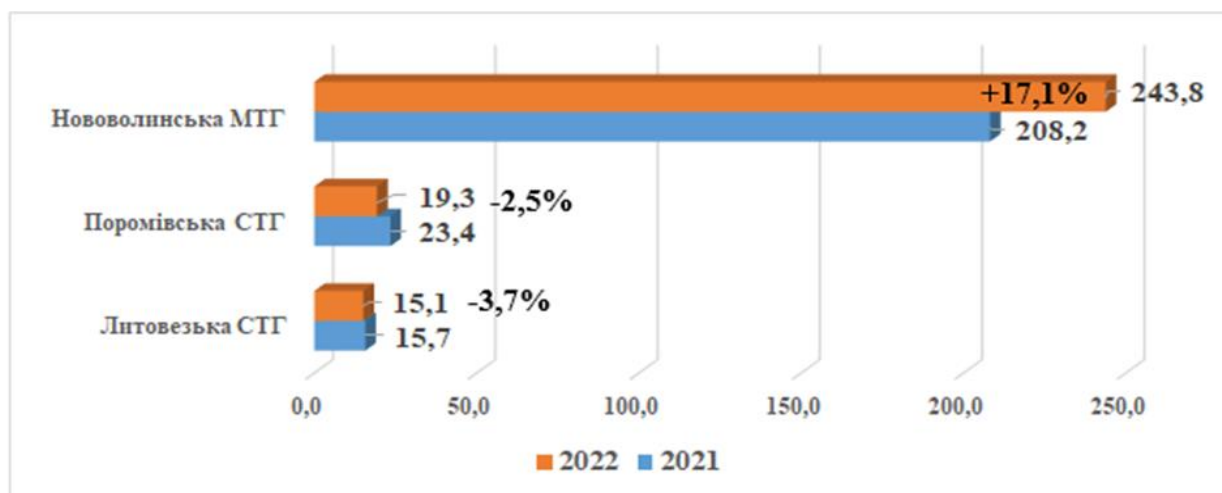
Оскільки кожна територіальна громада виступає як самостійний гравець на ринку, і таких громад багато, то конкуренція між ними неодмінно загострюється. Очевидно, що економічний добробут громади неможливий без розвитку місцевої економіки. Тому місцеві громади вдаються до використання факторів місцевих конкурентних переваг. З допомогою інтелектуальних, людських, інституційних, інфраструктурних, енергетичних, фізичних та природних ресурсів місцевості вони стараються будувати власну зростаючу і «самоокупну» економічну систему. Це спільна робота місцевих людей заради досягнення сталого економічного зростання, яке принесе економічні вигоди та покращення якості життя для всіх членів громади.

Негативна динаміка за власними доходами бюджетів Литовезької та Поромівської територіальних громад обумовлена недоотриманням запланованих надходжень до бюджетів цих територіальних громад спричиненого в основному недобором податку на доходи фізичних осіб у зв'язку із частковим падінням економічної активності, розривами ланцюгів постачання та виробництва, невизначеністю та збільшенням ризиків для платників податків. Водночас у Нововолинській громаді забезпечено позитивну динаміку надходжень.

Найбільш відчутні наслідки зменшення активності роботи шахти у Литовезькій громаді позначаються саме на виконанні її дохідної частини. Так за даними аналізу надходження кожного року зменшуються на 7,4 відсоткові пункти у 2018 році, на 4 в. п. у 2019, на 17,3 в. п. у 2021. Виключення складає 2020 рік де є приріст на 3,1 відсотка.

Діаграма 2

Динаміка надходжень до загального фонду місцевого бюджету територіальних громад за перший квартал 2022 року в порівнянні з відповідним періодом минулого року

Джерело: [16]

За умови ліквідації ДП «Шахта №9 «Нововолинська», з січня 2023 року громада втратить половину всіх надходжень коштів, як видно з аналізу надходжень за 2017 – 2021 роки, альтернативних джерел наповнення місцевого бюджету немає.

Таблиця 2

Аналіз надходжень до загального фонду бюджету Литовезької територіальної громади за 2017 – 2021 роки

Найменування доходів бюджету коду	Надходження до загального фонду, тис. гривень					Динаміка надходжень, відсотків			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	8482,2	9758,2	10071,2	11700,7	10564,2	115,0	103,2	116,2	90,3
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	1,3	29,6	27,4	73,6	45,3	2234,4	92,6	268,7	61,5
Внутрішні податки на товари та послуги	86,7	95,5	116,6	112,0	111,6	110,1	122,1	96,0	99,7
Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуються) згідно з Податковим кодексом України	2001,0	2 405,0	3441,4	3562,0	3938,4	120,2	143,1	103,5	110,6
Доходи від власності та підприємницької діяльності	10,5	132,9	27,6	16,3	43,3	1264,3	20,8	59,0	265,6
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	30,8	89,8	118,5	173,1	410,9	291,7	131,9	146,1	237,3
Інші неподаткові надходження	0,1	0,0	19,3	66,1	13,2	0,0	0,0	342,6	19,9
Всього:	10612,7	12511,0	13822,0	15703,8	15126,9	117,9	110,5	113,6	96,3

Джерело: [16]

Єдиним інструментом держави для забезпечення територіальної громади необхідним ресурсом для надання своїм мешканцям публічних послуг є механізм горизонтального вирівнювання. Проте, вичерпний перелік випадків, за наявності яких можуть переглядатися індекси податкоспроможності місцевих бюджетів наведено у Бюджетному кодексі України, серед яких відсутня можливість коригування індексу податкоспроможності у зв'язку з ліквідацією платника.

Оскільки відповідна територіальна громада відноситься до промислового району де перебувають у стадії закриття вугледобувні та вуглепереробні підприємства, а частка зайнятих у промисловості перевищує частку зайнятих у сільському господарстві та близькість до кордону. Є ризики, депресивного стану громади, де з економічних, політичних, соціальних або екологічних причин перестають діяти умови й стимули розвитку.

Негативна ситуація яка виникла на території окремих громад, варто дослідити їх рівень спроможності та потенціал забезпечувати делеговані державою повноваження.

У зв'язку з відсутністю затвердженої методики оцінки спроможності діючих територіальних громад відповідна оцінка проведена згідно методики формування спроможних територіальних громад, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад».

Рівень спроможності територіальних громад у 2022 році

Найменування критерію	Нововолинська		Литовезька		Поромівська	
	Показник	Числове значення критерію	Показник	Числове значення критерію	Показник	Числове значення критерію
Чисельність населення, що постійно проживає на території спроможної територіальної громади	58,2	1,0	4,1	0,6	5,7	0,6
Чисельність учнів, що здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти, розташованих на території спроможної територіальної громади	6 078,0	1,0	345,0	0,6	678,0	1,0
Площа території спроможної територіальної громади	75,3	0,3	122,2	0,3	110,1	0,3
Індекс податкоспроможності бюджету спроможної територіальної громади	0,6	0,6	0,8	0,6	1,0	1,0
Частка місцевих податків та зборів у доходах бюджету спроможної територіальної громади	27,8	0,6	26,0	0,6	18,8	0,3
Сума числових значень критеріїв оцінки	x	3,5	x	2,7	x	3,2

Джерело: Розроблено авторами [16,17]

Згідно цієї методики сума числових значень критеріїв оцінки спроможності є найбільшою у Нововолинській територіальній громаді, яка є і найчисельнішою. Проте площа території громади є недостатньою [15].

Саме просторовий ресурс, який має громада, є вагомим стимулом її розвитку, оскільки площа враховується у розрахунку окремих субвенцій, а між обсягом субвенції та площею існує пряма кореляція. Окрім того, збільшення площі території забезпечить зростання обсягів земельного податку, який у структурі доходів територіальних громад коливається в межах 10 – 15 відсотків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Львівсько – Волинський кам'яновугільний басейн, що є частиною великого Люблінського басейну, – основна паливно – енергетична база Західного регіону України. З низки причин вугільні підприємства Західного регіону України мають низьку конкурентоспроможність на вітчизняному й світовому ринках. Водночас, протягом уже багатьох років дієвих заходів із забезпечення конкурентоспроможності вугільної промисловості Західного регіону України реально не вживалося. Це ставить під загрозу соціальне благополуччя місцевого населення. Адже у вугільній галузі зайняті тисячі працівників.

Таким чином, заходи щодо виходу вугільної промисловості регіону з глибокої кризи, насамперед через підвищення її конкурентоспроможності, є життєво необхідними.

Враховуючи світовий тренд декарбонізації економіки для виконання цілей Сталого розвитку та амбітних цілей Паризької кліматичної угоди, Україні потрібні дієві кроки для забезпечення економічної, екологічної та соціальної безпеки трансформованих вугільних регіонів. Наразі деякі збиткові шахти України просто ліквідуються без виконання належної державної підтримки (наприклад, забезпечення новими робочими місцями) як самих вивільнених шахтарів, так і мешканців тих територій, котрі залежать від вугільної промисловості, а також, без врахування подальших економічних та екологічних наслідків занедбаних регіонів. При цьому український уряд виплачує величезні дотації на реструктуризацію вугільної галузі, однак кошти спрямовуються на погашення заборгованості по заробітній платі працівникам і борги з кожним роком збільшуються.

Тому вкрай важливо розробляти якісні проектні пропозиції з трансформації вугільних регіонів, перенавчати, перекваліфікувати молодих спеціалістів гірничодобувних підприємств для уникнення негативних соціальних та екологічних наслідків. Необхідними є реалізація проектів для сприятливого інвестиційного розвитку вугільних територій, враховуючи найкращі Світові практики, наприклад розробка моделей індустріальних та екоіндустріальних парків, переформатування гірничих підприємств на інші види економічної діяльності тощо.

Основними викликами є пошук та реалізація ефективних рішень справедливої або зеленої трансформації вугільних регіонів, використання їхнього потенціалу для створення привабливого для життя середовища, що підвищить екологічну та соціально-економічну безпеку таких територій після закриття об'єктів вугільної промисловості. Використання нових енергетичних технологій дозволить зменшити негативні наслідки ліквідації безперспективних вугільних шахт та інших підприємств, збільшити зайнятість населення місцевих громад, забезпечити позитивний вплив на промислову й екологічну безпеку, фінансування та соціально-економічний розвиток територій.

Джерела і література

1. Наказ Міністерства енергетики від 12.05.2021 № 90 «Про затвердження Переліків державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Міністерства енергетики, господарських товариств, щодо яких Міністерство енергетики здійснює функції з управління корпоративними правами держави, та господарських структур, контроль за діяльністю яких здійснює Міністерство енергетики» Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244916218
2. Звіт Рахункової палати від 12.11.2019 № 32-2 про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, передбачених Міністерству енергетики та вугільної промисловості України на державну підтримку вугледобувних підприємств на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції. Режим доступу: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/32-2_2019/Zvit_32-2_2019.pdf
3. Портал даних видобувної галузі України Режим доступу: <https://eiti.gov.ua/resursi-rozvidka-ta-vidobuvannya/kamyane-vugillya/>
4. Цілі сталого розвитку - Global Compact Network Ukraine. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/>
5. Проект КМУ «Про схвалення Другого національно визначеного внеску України до Паризької угоди». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/>
6. Дорожня карта кліматичних цілей України до 2030 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/dk-clim-ciley-full2.pdf>
7. Проект Аналітичного огляду Другого національно визначеного внеску України до Паризької угоди, квітень 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua>.
8. Рамкові програми з досліджень та інновацій (горизонт 2020 та горизонт Європа) та ініціативи Європейської комісії (Європейський зелений курс). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/evropejskoyi-ramkovi-programi-z-doslidzen-ta-innovacij-gorizont-2020-tagorizont-uevropa-ta-initsiativi-uevropejskoyi-komisiyi-ramkovej-zelenij-kurs>.
9. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua>.
10. Відкритий лист Платформи сталого розвитку вугільних міст Донецької області щодо процесу трансформації шахтарських регіонів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/760258.html>.
11. Досвід трансформації шахтарських регіонів: Рекомендації для України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ecoaction.org.ua/aftercoal-ua.html>
12. Харитонова Т.Є., Григор'єва Х. А. Енергетичний складник українського Green Deal: аналіз правових передумов. Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/37.pdf.
13. Нова енергетична стратегія України до 2035 року: «безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245213112>.
14. Структурна трансформація економіки міст Західного регіону України: передумови, чинники та особливості: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. – Львів, 2020. – 163 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)

15. Про Стратегію розвитку Волинської області на період до 2027 року: Рішення сесії Волинської обласної ради від 12 березня 2020 р. № 29/16 2020. [online] Доступно: <http://volynrada.gov.ua/session/29/16-0>

16. Бюлетні щодо стану виконання місцевих бюджетів Департамент фінансів Волинської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finance.voladm.gov.ua/category/c-42-51/>

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 року № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>

Стаття надійшла до редакції 20.05.2022 р.

1. Nakaz Ministerstva enerhetyky vid 12.05.2021 № 90 «Pro zatverdzhennia Perelikiv derzhavnykh pidpriemstv, ustanov ta orhanizatsii, shcho nalezhat do sfery upravlinnia Ministerstva enerhetyky, hospodarskykh tovarystv, shchodo yakykh Ministerstvo enerhetyky zdiisniue funktsii z upravlinnia korporatyvnymy pravamy derzhavy, ta hospodarskykh struktur, kontrol za diialnistiu yakykh zdiisniue Ministerstvo enerhetyky». [Instruction of the Ministry of Energy from 12.05.2021 No. 90 «On approval of the Lists of state enterprises, institutions and organizations belonging to the sphere of management of the Ministry of Energy, economic societies, in respect of which the Ministry of Energy performs functions on the management of corporate rights of the state, and economic structures, the control over the activities of which is carried out by the Ministry of Energy»]. Retrieved from: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=244916218. [in Ukrainian].

2. Zvit Rakhunkovoi palaty vid 12.11.2019 № 32-2 pro rezultaty audytu efektyvnosti vykorystannia koshtiv derzhavnogo biudzhetu, peredbachenykh Ministerstvu enerhetyky ta vuhilnoi promyslovosti Ukrainy na derzhavnu pidtrymku vuhledobuvnykh pidpriemstv na chastkove pokryttia vytrat iz sobivartosti hotovoi tovarnoi vuhilnoi produktsii. [Report of the Accounts Chamber from 12.11.2019 No. 32-2 on the results of the audit of the efficiency of the use of state budget funds provided by the Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine for state support of coal mining enterprises for partial coverage of costs from the cost of finished commercial coal products]. Retrieved from: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/32-2_2019/Zvit_32-2_2019.pdf. [in Ukrainian].

3. Portal danykh vydobuvnoi haluzi Ukrainy [Ukrainian Mining Data Portal] Retrieved from: <https://eiti.gov.ua/resursi-rozvidka-ta-vidobuvannya/kamyane-vugillya>. [in Ukrainian].

4. Tsili staloho rozvytku - Global Compact Network Ukraine. [Sustainable development goals - Global Compact Network Ukraine]. Retrieved from: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku>. [in Ukrainian].

5. Proiekt KMU «Pro skhvalennia Druhoho natsionalno vyznachenoho vnesku Ukrainy do Paryzkoj uhody». [CMU Project «On Approval of the Second Nationally Determined Contribution of Ukraine to the Paris Agreement »]. Retrieved from: <https://mepr.gov.ua/>. [in Ukrainian].

6. Dorozhnia karta klimatychnykh tsilei Ukrainy do 2030 roku. [Road map of Ukraine's climate goals by 2030]. Retrieved from: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/dk-clim-ciley-full2.pdf>. [in Ukrainian].

7. Proiekt Analitchnoho ohliadu Druhoho natsionalno vyznachenoho vnesku Ukrainy do Paryzkoj uhody, kviten 2021. [Report of the Analytical Review of the Second Nationally Determined Contribution of Ukraine to the Paris Agreement, April 2021]. Retrieved from: <https://mepr.gov.ua>. [in Ukrainian].

8. Ramkovi prohramy z doslidzhen ta innovatsii (horizont 2020 ta horizont Yevropa) ta initsiatyvy Yevropeiskoi komisii (Ievropeiskyi zelenyi kurs). [Research and Innovation Frameworks (Horizon 2020 and Horizon Europe) and European Commission Initiatives (European Green Deal).] Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/yevrointegraciya/ramkovi-programi-z-doslidzhen-ta-innovacij-gorizont-2020-tagorizont-yevropa-ta-iniciativi-yevropejskoyi-komisiyi-yevropejskij-zelenij-kurs>. [in Ukrainian].

9. Proiekt rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii transformatsii vuhilnykh rehioniv Ukrainy na period do 2030 roku». [Draft order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the Concept of transformation of coal regions of Ukraine for the period up to 2030»]. Retrieved from: <https://www.minregion.gov.ua>. [in Ukrainian].

10. Vidkryty lyst Platformy staloho rozvytku vuhilnykh mist Donetskoj oblasti shchodo protsesu transformatsii shakhtarskykh rehioniv. [Open letter of the Platform for Sustainable Development of Coal Cities of Donetsk Region on the process of transformation of mining regions]. Retrieved from: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/760258.html>. [in Ukrainian].

11. Dosvid transformatsii shakhtarskykh rehioniv: Rekomendatsii dlia Ukrainy. [Development of the transformation of mining regions: Recommendations for Ukraine]. Retrieved from: <https://ecoaction.org.ua/aftercoal-ua.html>. [in Ukrainian].

12. Haritonova T. E., Grigorieva H. A. (2021). Enerhetychnyi skladnyk ukrainskoho Green Deal: analiz pravovykh peredumov. [Energy component of the Ukrainian Green Deal: analysis of legal prerequisites]. *Yurydychnyi*

naukovyi elektronnyi zhurnal - Legal scientific electronic journal. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/37.pdf. [in Ukrainian].

13. Nova enerhetychna stratehiia Ukrainy do 2035 roku: «bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist». [Ukraine's new energy strategy until 2035: «Safety, energy efficiency, competitiveness»] - Retrieved from: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245213112>. [in Ukrainian].

14. Strukturna transformatsiia ekonomiky mist Zakhidnoho rehionu Ukrainy: peredumovy, chynnyky ta osoblyvosti: naukova dopovid / NAN Ukrainy. DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy»; nauk. redaktor M.I. Melnyk. [Structural transformation of the economy of cities of the Western region of Ukraine: prerequisites, factors and features: scientific report/NAS of Ukraine. State Institution «Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishny NAS of Ukraine»; Science Editor M.I. Melnik]. - Lviv, 2020. - 163 p. (Series "Problems of regional development"). [in Ukrainian].

15. Pro Stratehiu rozvytku Volynskoi oblasti na period do 2027 roku: Rishennia sesii Volynskoi oblasnoi rady vid 12 bereznia 2020 r. № 29/16 2020. [Development Strategy of Volyn region for the period up to 2027: Decision of the session of Volyn Regional Council of March 12, 2020 № 29/16 2020]. Retrieved from: <http://volynrada.gov.ua/session/29/16-0/> [in Ukrainian].

16. Biuletni shchodo stanu vykonannia mistsevykh biudzhetiv Departament finansiv Volynskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii. [Bulletin on the state of implementation of local budgets Department of Finance of Volyn Regional State Administration]. Retrieved from: <http://www.finance.voladm.gov.ua/category/c-42-51>. [in Ukrainian].

17. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 8 kvitnia 2015 roku № 214 «Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad»/ [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 8, 2015 No. 214 «On Approval of the Methodology for the Formation of Capable Territorial Communities»]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.05.2022 р.